

VILKMERGĖS KULTŪROS LOPŠYS

Audimo raštuose – technikos tobulumas ir detalių gausa

Audėja Veronika Deksnienė iš Veprių valsčiaus, Mankūnų kaimo, su 5 dukromis prie namų, Mankūnų kaime. Apie 1985 m.

Ukmergės kraštotyros muziejuje eksponuojama virtuali paroda „Veprių krašto audėjos ir jų audiniai“.

Audimas – vienas seniausių amatų, austi pradėta dar neolite. Be to, tai ir viena iš labiausiai išstobulintų liaudies meno šakų. Lietuvoje iki XX a. pradžios austi mokėjo beveik kiekviena moteris. Šio amato nuo pat mažens mokydavosi namuose ar pas kaimynės. Mokyti austi pradėdavo nuo juostų. Piemenaudamos ausdavo juosteles, paaugusios – ilgas rietimus drobių, rankšluosčius, užvalkalus, paklodes bei lovatieses.

Jaunos merginos, sėsdamos prie staklių, iš anksto rūpinosi savo kraičiu. Pirktinių ne kiekvienas žmogus išgalėjo nusipirkti, o namie austi audiniai buvo daug patvaresni. Ši kraičio ruošimo tradicija išsilaikė iki Antrojo pasaulinio karo. Vyresnio amžiaus moterims rūpėjo, kad šeimos nariai būtų apsirengę, o namai būtų puošti kilimais, staltiesėmis ir lovatiesėmis.

Paprastai kaime moterys sėsdavo į stakles pavasarį per Gavėnią, kai laisvesnis metas nuo kitų ūkio darbų.

Tautodailės tyrinėtojai pastebėjo, jog senieji lietuvių liaudies audeklai pasižymi ne tiek technikos tobulumu, kiek detalių gausa. Tuometinės audėjos sugebėjo derinti raštus ir spalvas, kurti originalius audimo raštus, tačiau tai buvo būdinga tik išradingiausioms šio amato puose-

lėtojoms. Raštai dažnai būdavo nusiziūrėti, bet kiekviena audėja, net ir kopijuodama, įdėdavo kažką savito.

Taigi, audimas moterims buvo ne tik amatas, bet ir svarbi saviraiškos forma. Audinio raštuose, spalvose atsiskleidavo audėjos charakteris, skonis, vertybės.

„Audinius kartu su liaudies dainomis galime vadinti seniausiais liaudies meno pasireiškimais. Audinys ir daina, galima sakyti, yra tos formos, į kurias seniausios gadinės laikais išsiliedavo tautos estetinis vidujinis pasaulis. Audinių raštuose, jų spalvų darne, lyg dainoje, išliko ir skamba įvairiausių amžių ir įvairiausių atgarsių buvusios kūrybiškos galios, tvirtai atsispindėjusių prieš nepermaldujamą, viską naikinantį laiką, aidai“ – rašė garsusis kraštievis, tautodailės tyrinėtojas Paulius Galaunė.

„Staklės dunzgėjo, / Drobės skambėjo“ ir jo gimtuosiuose namuose Pagelazių kaime – mama Emilija Galaunienė garsėjo apylinkėse savo audinių raštais.

Kad Veprių krašte būta darbščių, kūrybingų ir garsių audėjų, rodo vietos muziejuje saugomi jo įkūrėjo Jono Žentelio surinkti audiniai, monografijai „Vepriai“ jo parengtas pasakojimas apie Veprių krašto audėjas.

Bene žymiausia iš jų – Veronika Deksnienė (Minderytė), gimusi 1911 m. Gelvonų valsčiuje, Jut-

konių kaime, atitekęs į Veprių valsčiaus Mankūnų kaimą. Nuo 17 metų ji verpė, audė rinktiniais raštais lovatieses, staltieses, kilimus, rankšluosčius. Jos audiniai garsino audėją ne tik apylinkėje, bet ir visoje Lietuvoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Atgimimo metais Veronika Deksnienė nemažai rankšluosčių su išausta Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ dovanojo kaimynėms. Toks yra ir Veprių muziejaus ekspozicijoje, ir Veprių bažnyčioje.

Labai kūrybinga audėja buvo Filomena Leigienė (Rokaitė), gimusi 1912 m. Veprių valsčiaus Gavenonių kaime. Būdama gabi ir stropi, darbšti ir savarankiška, niekieno nemokoma, tik pasižiūrėjusi, kaip kitos daro, išmoko verpti, austi, siūti, megzti. Ji ne tik apmegzdavo visą šeimą, bet ir iš savo austų audeklų siūdavo šeimai apatinius ir viršutinius drabužius, net ir paltukus. Pati savo audžiamais audiniams sukurdavo raštus. Ausdavo servetinius, rinktinus, kaišytinius, lovatieses, staltieses, gūnias, rankšluosčius.

Daug gražių parinktinių audinių yra išaudusi Monika Liogienė (Savickaitė), gimusi 1914 m. Veprių valsčiaus Kelmų kaime. Vėliau ji gyveno Sližių kaime. Audė sudėtingų raštų staltieses, rankšluosčius, lovatieses, kilimus, kilimėlius su prasmingais tekstais, su ištaisais Maironio eilėraščių posmais. Jos išaustų bažnytinių vėliavų yra Ve-

Audėja Veronika Deksnienė prie savo austų lovatiesių parodoje. Apie 1975 m.

prių bažnyčioje, Sližių koplyčioje.

Aštuonnyčius audinius labiausiai patiko austi Stasei Kuodienei (Matulytei), gimusiai 1922 m. Deltuvos valsčiaus Dainavos kaime.

Austi ji išmoko tarnaudama iš pradžios kaime, vėliau Molėtuose pas notarą. Stebėdama audėjų darbą, prašydavo, kad duotų pabandyti ir jai. Austi jai labai patiko. Vėliau, gyvendama Dainavoje, ausdavo daugiausia žiemą, kai ūkyje mažiau darbų. Prie staklių galėjo sėdėti iki nakties, kol įveikdavo naują raštą. Mokėjo išausti visokius audinius: nuo dvynių iki rinktinių spalvotų lovatiesių. 1956 metais persikėlė gyventi į vyro tėviškę Veprius. Audė ir gyvendama Vepriuose – sau ir kitiems žmonėms iki 1970 metų.

Dailiais raštais lovatieses audė Marijona Ramonienė (Matulytė), gimusi 1908 m. Veprių valsčiaus Užsilių kaime, gyveno Labanosių kaime. Nuo 13 metų ji išvyko į Ukmergę pas siuvėją mokyti siuvimo amato. Mergaitė buvo gabi ir greitai tapo vienintele kaimo siuvėja. Vąšeliu nėrė mezginius rankšluosčių ir užvalkalų galų papuošimui, nėrė staltieses ir staltiesėles. Audė raštuotus audinius (aštuonnyčius, keturnyčius, servetinius, rinktinius).

Veprių krašto muziejaus audinių rinkiniuose saugoma nemažai rankšluosčių ir lovatiesių, dovantų audėjų vaikų ar vaikaičių.

Tai Agotos Razumienės (Stimburytės), gimusios 1898 m., gyvenusios Veprių valsčiuje, Barboriško kaime, austi rankšluosčiai, Stefanijos Petrusėvičienės (Novi-

kaitės) iš Sližių kaimo ir Elenos Šarkienės (Kuliešytės), gimusios 1907 m. Veprių valsčiaus Slabados kaime, gyvenusios Ruginių kaime, austos lovatiesės.

Tai ir lovatiesė bei staltiesė, austa Zofijos Sakalauskienės. Audėja gimė 1906 m. Kernavės valsčiaus Uždarų kaime, ištekėjo už Nepriklausomybės kovų savanorio, Vyčio kryžiaus ordino kavalieriaus Felikso Sakalausko, 1948 m. su šeima buvo ištremta į Sibirą, Krasnojarsko krašto šiaurę, Igarką, 1957 metais grįžusi iš tremties su šeima gyveno vyro tėviškėje Knyzlaukio kaime. Audėja audė rinktines lovatieses, staltieses, rankšluosčius.

Gerai žinomos Veprių krašto audėjos taip pat yra Jadvyga Čėsniene (Čizytė), gimusi 1934 metais Veprių valsčiaus Knyzlaukio kaime, mokytoja, audėja, audusi sudėtingas rinktines staltieses, lovatieses, rankšluosčius, siuvinėtoja. Marija Narušienė, gimusi 1938 m. Balninkų valsčiaus Juodpuvių kaime, gyveno Vepriuose. Audė rinktines staltieses, lovatieses, rankšluosčius. Mechauskienė (Žilinskaitė), gimusi ir gyvenusi Knyzlaukio kaime maždaug iki 1975 metų. Audė rinktinius audinius, vėlė veltinius.

Veprių krašto muziejuje audinių rinkinyje saugoma apie 50 rankinčių staklėmis namuose austų audinių. Tai daugiausia lovatiesės, gūnias, rankšluosčiai, staltiesės, kilimėliai. Tautodailės metams skirtoje virtualioje parodoje norime pristatyti jums keletą iš šio rinkinio atrinktų liaudies tekstilės pavyzdžių, į kuriuos žvelgdamas, jų spalvų derme ir raštais gėrėdamasis, Veprių muziejaus įkūrėjas Jonas Žentelis sakė: „Žiūri į tokius darbus ir galvoji, kaip tos talentingos audėjos motinos mylėjo Lietuvą ir kaip jos mokėjo tą meilę Tėvynei perduoti ateinančioms kartoms“.

Virtualią parodą „Veprių krašto audėjos ir jų audiniai“ galite rasti internetinaime puslapyje www.ukmergesmuziejus.lt.

Parengta pagal Ukmergės kraštotyros muziejaus informaciją

Lovatiesė. Audėja Elena Kuliešytė-Šarkienė (1907–1983 m.) Veprių vals., Ruginių k. Ataudai vilnonių, metmenys lininių siūlų. Aštuonnytis dimas. Dviejų palų.

Rinktinė – kaišytinė lovatiesė. Dviejų palų. Iškašyti audėjos inicialai ir audimo metai. Muziejui dovanojo Veronika Šarkaitė-Tameliene.